

OPSØGENDE SOCIALT ARBEJDE

– mangfoldighedernes ustyrlighed

Forfattere

Gitte Larsen, lektor,
pædagoguddannelsen UCN
Holger Kjærgaard, underviser,
pædagoguddannelsen UCN.

Indledning

Artiklen indkredser fænomenet opsøgende socialt arbejde. Der identificeres fire centrale skismaer ved indsatsen, der retter sig mod "mennesker, der har brug for hjælp og støtte i vanskelige livssituationer, men som ikke evner eller ønsker at opsøge eller anvende de bestående hjælpetilbud." (Holte, 2009, s. 23)¹

Med artiklen ønsker vi at pege på, at flere grundvilkår i gadeplansarbejdet befinder sig i en skyggeside og på den måde er skjult og måske negligeret.

Det er afgørende for kvaliteten af den opsøgende sociale indsats, at der i højere grad anvendes og udvikles teoretiske begreber for at få drøftet disse skyggesider.

Formålet med at pege på skismaer i den opsøgende praksis er at skabe en forståelse for og diskussion af de grundvilkår, der er indlejret i det opsøgende sociale arbejde,

med henblik på at styrke det teoretiske vidensgrundlag hos fagprofessionelle, som har berøring med det opsøgende sociale arbejde både på uddannelses- og praktiker-niveau. Den norske psykolog Haldis Hjort skrev i 1988 i bogen "Det opsøgende arbejdes psykologi", at der kræves en teoriudvikling på dette felt, "for opsøgende arbejde befinder sig stadig i stor grad på et empirisk niveau." (1988, s. 10)

I foråret 2016 blev der lavet en gennemgang af **opsøgende socialt arbejde** i danske og norske monografier fra 1980 (Larsen, 2016). Der findes et utal af forskellige typer af erfaringsopsamlinger og evalueringer om det opsøgende arbejde. Gennemgangen viste, at viften af opsøgende socialt arbejde er mangfoldig, uafgrænset og manglefacetteret, og at det opsøgende arbejde i høj grad stadig befinder sig på empirisk niveau. Der er derfor behov for, både i et udviklings-, uddannelses- og praksisperspektiv at anvende og udvikle teoretiske begreber til at forstå fænomenet opsøgende socialt arbejde.

Vores ambition er, at denne artikel bidrager til dette.

Foto: Colourbox.dk

Den norske psykolog Haldis Hjort skrev i 1988 i bogen "Det opsøgende arbejdes psykologi", at der kræves en teoriudvikling på dette felt, "for opsøgende arbejde befinder sig stadig i stor grad på et empirisk niveau."

(1988, s. 10)

Artiklen trækker på empiri fra et fænomenologisk forskningsprojekt. Der er indsamlet kvalitative data gennem fire semistrukturerede interviews med gadeplansmedarbejdere i forskellige praksisfelter af det opsøgende sociale arbejde i København. Empirien er analyseret ud fra teorier og begreber fra professionssociologiske og læringsteoretiske perspektiver.

Udvælgelsen af de konkrete praksisfelter er foretaget på baggrund af en søgning på Københavns Kommunes hjemmeside, hvor opsøgende socialt arbejde indgår i den konkrete sociale indsats.

Søgningen viser et mangfoldigt og mangefacetteret billede af den opsøgende sociale indsats i Københavns Kommune. Kriterierne for udvælgelse har derfor været at få et mangefacetteret billede af indsatsen i det opsøgende arbejde udvalgt efter følgende tre målgrupperkriterier: kultur, alder og problemomfang.

I praksis har det vist sig at være vanskeligt at få et klart billede af de fire praksisfelters konkrete målgrupper. Som en af medarbejderne udtaler: "Det er ikke rigtig defineret, synes jeg. Vi hjælper mange forskellige mennesker."

Fælles er dog, at de fire praksisfelter alle retter deres indsats mod mennesker, der har begyndende eller til dels store og komplekse sociale og psykiske vanskeligheder.

De kvalitative data er ikke repræsentative og generaliserbare, men kan bidrage med en dybere forståelse af fænomenet socialt opsøgende arbejde. De skismaer, der peges på i artiklen, er dermed ikke repræsentative for hele den opsøgende sociale indsats i Danmark og ej heller i København. Skismaerne kan dog alligevel tænkes at gøre sig gældende i andre praksisfelter af det opsøgende arbejde, der har

nogenlunde samme organisering som dem, der er udvalgt her.

Af hensyn til anonymitet sætter artiklen ikke navn på de konkrete opsøgende sociale indsatser, der er undersøgt. Det betyder, at vi har lavet få, uvæsentlige ændringer i enkelte citater af hensyn til anonymiteten.

I artiklen anvendes betegnelsen 'gadeplansmedarbejdere' som betegnelse for en social indsats, der primært udfoldes i det offentlige rum.

Resultater

Hovedbudskabet i artiklen er, at det opsøgende arbejde synes at være præget af mangfoldighedernes ustyrlighed.

Vi argumenterer på den ene side for, at den mangfoldighed, hvormed den opsøgende indsats udfolder sig på, er en nødvendighed, hvis indsatsen skal nå ud til de mest socialt udsatte borgere, som det etablerede hjælpeapparat ikke når. På den anden side hævder vi, at nødvendigheden af en mangfoldig og kontekstafhængig indsats kan medføre, at det opsøgende arbejde får karakter af tilfældighed og uafgrænsethed, hvor indsatsen først og fremmest styres af den enkelte gadeplansmedarbejder og det faglige fællesskab, denne er en del af.

To styringsstrategier

Socialektoren har – i lighed med hele den offentlige sektor – siden 1980'erne været under stærk påvirkning af paradigmet New Public Management (NPM) om målstyring og med øget krav om resultater, dokumentation og evaluering. Fra politisk side har man forsøgt at skabe øget effektivitet ved at flytte fokus fra input i den offentlige sektor og fordeling af ressourcer og bevillinger til at fokusere på output og resultater (Lerborg, 2011, s. 71-73)

Fagprofessionelle i store dele af den sociale sektor har længe råbt vagt i gevær over, at denne styringsstrategi skubber til fokus for den sociale indsats. Mange oplever, at hjælpen og støtten til mennesker i udsatte livssituationer sættes under pres i kraft af den "den omsiggribende dokumentationspraksis, man ser i det sociale arbejde i dag" (Mik-Meyer, 2018, s. 16). Det relationelle arbejde som fundament for individuelt tilrettelagte hjælpeforanstaltninger erstattes af standardiseringer, formaliseringer og effektiviseringer. Styringen har "i stigende grad rettet sig mod processer, som fastlåses via it, standarder, akkreditering m.v. Institutioner, der er underlagt NPM-kontrakt, oplever det ofte som unødigt bureaukrati, mistillid til de ansatte, hæmmende for kvaliteten m.v. Alt i alt er paradigmet omsat i systemer (Lerborg, 2011, s. 85).

Det professionelt opsøgende sociale arbejde – med mennesker i socialt udsatte positioner – synes frejdigt at have undsluppet sig en del af presset om mål- og resultatstyring og 'kassetænkningen'.

Følgende citater fra en opsøgende medarbejder i København underbygger denne tese: "Har du et mål med dit arbejde? Helt ærligt vil jeg sige nej. Hvis man kommer med et bestemt mål, bliver det hurtigt frustrerende." En anden medarbejder udtaler: "Vi har ikke nogen faste mål eller klare, definerede rammer, som vi skal hjælpe folk hen mod. Så vi kan tage udgangspunkt i, hvad folk de siger, og så er det via brobygning."

Allerede i 1980 påpegede Michael Lipsky i bogen "Street-Level Bureaucracy", at der er store udfordringer med at mål- og resultatstyre bestemte grupper af fagprofessionelle i den offentlige sektor. Lipsky redegør for, at implementeringen af offentlig politik, love og regler i sidste ende afhænger af

street-level bureaucrats (gadeplansbureaukrater). Betegnelsen 'street-level bureaucrats' oversættes i danske sammenhænge ofte til frontmedarbejdere og dækker over en gruppe af offentlige ansatte, som interagerer direkte med borgere. Lipsky peger på, at denne gruppe har udstrakte skønsbeføjelser, når den offentlige politik transformeres til praksis. "Workers who interact directly with citizens in course of their jobs, and who have substantial discretion in execution of their work" (2010, s. 3). Frontmedarbejdere befinder sig på det yderste organisatoriske niveau – det vil sige i enheder og institutioner, der ofte står i direkte relation til borgere eller brugere – og på den måde er direkte ansvarlige for den faktiske produktion af velfærdstjenester. Det kan blandt andet være hjemmehjælpere, sygeplejersker, skolelærere, socialpædagoger, politibetjente, sagsbehandlere og socialrådgivere.

I lighed med Lipsky peger denne artikel på, hvilke dilemmaer der kan opstå og affødes af den betydelige skønsbeføjelse, der udøves i arbejdet med mennesker med komplekse sociale problemer som misbrug, psykiske lidelser, hjemløshed, prostitution, ensomhed, økonomisk fattigdom etc.

Sociale problemer er langt fra statiske eller objektive. Hanne Kathrine Krogstrup skelner i bogen 'Det handicappede samfund' mellem tamme og vilde problemer (2000). Sociale problemer er vilde problemer, der oftest ikke kan tæmmes med en simpel løsning. Ligeledes vil løsningen ikke nødvendigvis blive opfattet som den rette løsning af alle. Det afhænger af øjnene, der ser (Krogstrup, 2000). Dette kan medføre en relativt stor grad af variation og uforudsigelighed i opgaveudførelsen. En gadeplansmedarbejder udtaler:

"Som relationsarbejder synes jeg, det er meget forskelligt." Og en

anden: "Det er mere på brugerens præmisser, end det er det, hvis det er et eller andet socialt tilbud, der har nogle lokaler. Så er der nogle regler og nogle rammer, man skal indordne sig under. Og der tænker jeg, vi bliver mere nødt til at indordne os under de regler og rammer, der er (på gaden), når man går ud på gaden."

Der tegner sig et billede af gadeplansmedarbejdere, der oplever at have udstrakte skønsbeføjelser i opgaveudførelsen. De bør derfor anses som et essentielt led i beslutninger omkring de politiske mål for den opsøgende indsats og i om-sætningen af samfundets dominerende, fælles normer om, "... at den enkelte klient skal tage ansvar for og udvise den rigtige motivation i mødet med de fagprofessionelle (Mik-Meyer, 2018, s. 13). Men med den udstrakte skønsbeføjelse afhænger praktiseringen af de samfundsmæssige normer i høj grad af den enkelte gadeplansmedarbejder og det personlige normsæt, denne er bærer af.

Gadeplansmedarbejdere arbejder samtidig relativt uafhængigt af hinanden, og kompleksiteten i opgaveløsningen forbundet med det tætte samarbejde med borgerne betyder, at der er grænser for målstyring og standardisering af indsatsen. Opgavevaretagelsen må udføres med diskretion og tilpasning til den enkelte situation og vil derfor aldrig foregå helt ens fra medarbejder til medarbejder. Det bliver dermed særdeles vanskeligt at måle resultaterne af den opsøgende indsats: "Vi arbejder jo selv sammen med andre folk, andre organisationer, som også laver opsøgende arbejde. Der er stadig meget forskel på, hvad målene er, og hvad forudsætningerne er for det. Jeg tror alligevel, der er mange forskellige måder at gøre det på, ikke." (udtalelse fra gadeplansmedarbejder)

Gadeplansmedarbejdere er i højere grad styret af et paradigme,

som på mange måder udgør en modpol til NPM, der kan defineres som et relationelt styringsparadigme. En medarbejder udtaler: "Meget af det, vi laver, er baseret på relationsarbejde og omsorgsarbejde i og for sig ... hvis vi stiller det meget skarpt op, så er det, vi har, vores tid. Vi kan bruge tid med folk og snakke med folk – og i samspil finde ud af – hvad den enkelte ønsker for fremtiden, om man så kan sige."

Det relationelle paradigme pointerer, at relationerne mellem forskellige elementer er nødvendige at inddrage for at forstå enkeltdele (Lerborg, 2011, s. 131). Styrken ved det relationelle styringsparadigme er, at der sættes fokus på, at alting må ses i en større sammenhæng, at sociale fænomener er menneskeskabte, og at der skal fokus på idealer, visioner og det positive (Lerborg, 2011, s. 97, 105, 111). "Det er en mere ydmyg rolle; man kommer hen med et tilbud, hvor det adskiller sig meget. At jeg bryder ind i deres færden og sfære." (udtalelse fra gadeplansmedarbejder)

Gadeplansmedarbejdere befinder sig mellem disse to styringsparadigmer i et dilemma. De skal på den ene side indfri de politiske beslutninger om effektivitet, standardisering og dokumentationskrav. En medarbejder udtaler: "Det er svært med et dokumentationssystem, når man arbejder på gaden, det er svært og underligt at komme ud med en notesbog." Samtidig skal medarbejderne tage afsæt i det relationelle og individuelle i mødet med de enkelte borgere.

En medarbejder formulerer skismaet, som en borger har beskrevet det for hende: "I er søde nok, du er sød nok, men du er ikke politisk stærk nok. Du er underlagt alle de der politikere. Og det er jeg jo. Altså, jeg er et kommunalt tilbud ... Jeg er jo stadig kommunalt ansat. Jeg er ikke NGO, jeg er jo stadig underlagt noget." Det relationelle

styringsparadigme kommer under pres, og de mellem menneskelige relationer – der omtales som fundamentet for den opsøgende sociale indsats – er i fare for at blive instrumentaliseret.

Indsatsen udvikles i praksisfællesskaber

Ud af NPM-styringsstrategien udspringer ønsket om evidensbaseret viden – og derfor også den dominerende vidensform i den offentlige sektor. Det evidensbaserede og vægtningen af videnskabelig viden (episteme) kan ses i lyset af, hvad Michel Foucault beskriver i forbindelse med, at viljen til sandhed er viljen til magt og dominans. Ifølge Foucault er viden og magt knyttet tæt sammen. Anerkendt viden er som oftest det, den herskende diskurs accepterer og genkender som viden. Foucault beskriver den vidensform, der er nederst i det diskursive hierarki, som "undertrykte kundskaber" (1980, s. 81), hvilket kan forstås som alle de underkuede og glemte vidensformer og -praktikker, som diskurserne ikke anerkender.

Det opsøgende sociale arbejde er derimod primært præget af en fronetisk vidensform, som tager afsæt i en praktisk klogskab². Fronesis skal her forstås som dømmekraft og vurderingsevne i sociale situationer. Herigennem er det muligt at opnå færdighed i at udføre kloge handlinger. Den praktiske klogskab opnås dels gennem egne erfaringer, dels gennem samværet med erfarne mennesker, som har kendskab til de forskellige sociale situationer og til, hvordan man skal forholde sig til dem.

En gadeplansarbejder formulerer følgende om det faglige fællesskabs betydning: "Bydelen var delt op i to, øst og vest. Storegade var skillelinjen. Vi har kørt på hver sin måde, når vi kører gadeplan, hvilket

er ret sjovt, når det er samme forvaltning... Vi havde en leder, der var meget innovativ, så vi havde frie hænder, ift. hvordan det kunne køre. Vi havde jo allerede relationen, i og med at jeg havde været her i 10 år, og så kom der så 3 nye, men vi havde allerede relationen i gang med unge mennesker, og så fik vi lov til at være innovative, ift. hvordan vi tænkte. Derover, hos de andre, var det mere skemalagt det hele, det havde vi ikke noget af. Så det var forskellen."

Citatet ovenfor indikerer, at indsatsen primært udspringer fra egne erfaringer og samarbejdet med nærmeste kollegaer, og at det offentlige, dominerende styringsparadigme tilsyneladende træder i baggrunden.

Gadeplansmedarbejdere er i højere grad styret af praktisk klogskab, som består i at kunne møde konkrete situationer med lydhørhed og fantasi. Donald Schön skelner mellem en viden i handling og en nærmest intuitiv eller kunstnerisk evne til refleksion i handling, som han finder hos erfarne professionsudøvere (2001, s. 52). Erfarne praktikere bærer ikke primært deres viden som en eksplicit formuleret viden, men snarere som et mere eller mindre før-bevidst handlingspotentialer.

På fleksibel vis forstår de erfarne professionsudøvere at aktivere og kombinere viden med henblik på at løse problemstillinger i specifikke situationer. Efterhånden som professionsudøverne har gjort sig flere erfaringer, bliver praksis mere rutinepræget. Viden-i-handling bliver dermed mere og mere ubevidst og spontan (Schön, 2001, s. 61). Samtidig sker det ofte, at professionsudøvere reflekterer over deres praksis, mens de er i færd med at udøve egen praksis, dvs. en refleksion-i-handling. I det opsøgende arbejde giver denne refleksion-i-handling mulighed for udvikling af

ny viden til faget, såfremt refleksionen bliver ekspliciteret og fællesgjort.

Professionssociologen og filosofen Peter Jarvis er i lighed med Schön optaget af praktikerens viden. Jarvis mener, at praksis er både et sted og en lejlighed til at lære, og at reflekterende praksis er en nødvendig metode for at blive ekspert som praktiker. Ud over refleksion-i-handling nævner Jarvis to tilgange til refleksion med relevans for praktikerne (1999, s. 76). Den første er den reflekterende planlægning. – At planlægge forskellige strategier for den pædagogiske indsats nogle dage i forvejen – for så at bruge den af dem – som passer bedst til omstændighederne den aktuelle dag. Den anden form kalder han retrospektiv refleksion, hvilket betegner den refleksion, praktikerne gør sig, efter et pædagogisk forløb eller en handling har fundet sted. En erfaren gadeplansmedarbejder udtaler: "Altså, jeg plejer at sammenligne os med antropologer. Man går ud, ser, hvad der rører sig i området, undersøger, går tilbage igen til sit team – vi har nogle nøglemøder hver anden uge, hvor vi ser på, hvad vi ser, og hvad vi kan gøre ved det. Og så går vi ud og handler på det. Nogle gange er vi nødt til at handle på det med det samme, men ofte er det sådan, at vi går ud og kigger på, hvad der sker, hvad kan vi gøre ved det."

Citatet kan ses som et eksempel på, at viden i og refleksion-i-handling forenes i praksis på baggrund af faglige fællesskaber i det opsøgende arbejde.

Det opsøgende arbejde fremstår i overvejende grad således som viden, der er situeret og præget af den professionelles dømmekraft.

For gadeplansmedarbejderen er relationen omdrejningspunktet Relationsbegrebet har til alle tider været et centralt begreb i socialt

Foto: Colourbox.dk

arbejde. Allerede de første socialarbejdere anerkendte betydningen af socialt samspil. I 1917 skrev Mary Richmond – som af mange anses for at være en af grundlæggerne af faget socialt arbejde – at individuelt socialt arbejde i høj grad handler om intenst studie og bevidst brug af sociale relationer (1917).

Det sociale arbejde handler i overvejende grad om at bidrage til forandring hos andre mennesker. I det opsøgende arbejde er kvaliteten af relationen mellem gadeplansmedarbejder og borger også helt afgørende. Som en gadeplansmedarbejder siger: "Jeg tror, hvis vi skal rykke de her folk, så skal vi have en stærk relation til dem." Relationen beskrives således som en forudsætning for en ændringskabende proces: "Vi har det, der hedder opsøgende arbejde, og det, der hedder udegående arbejde. Og hvor det udegående arbejde er det, hvor du får etableret kontakten via

det opsøgende arbejde, og hvor du opbygger relationen og mødes til kaffesamtaler."

Der er enighed blandt de interviewede om, at en god relation mellem den professionelle og de unge eller de hjemløse fremmer den positive ændringsproces. For gadeplansmedarbejderne handler det om at være aktivt lyttende, møde personen, hvor personen er, og bistå vedkommende med at løse sociale problemer.

Relationskompetence drejer sig, jf. psykologerne Røkenes og Hanssen, blandt andet om, at fagpersonen formår at forstå samt interagere med de borgere, de møder i faglige sammenhænge (2013). Kravene til fagpersonens relationskompetence ændrer sig undervejs i et kontaktførløb. For det første skal gadeplansmedarbejderen være i stand til at etablere en relation – at skabe kontakt til borgeren. For det andet

skal han eller hun være i stand til at vedligeholde relationen over tid. Og endelig skal medarbejderen kunne afslutte relationen på en ordentlig måde.

I vores undersøgelse har vi ikke fundet en klar forståelse hos gadeplansmedarbejderne i relation til disse faser i relationsarbejdet. Vi har observeret en opmærksomhed omkring, hvordan kontakten blev etableret. Som en udtrykker det: "Jeg tænker, at vi jo går ud og møder folk på gaden, så vi er i og for sig gæster på gaden, når vi går derud. Folk bestemmer jo selv, om de er interesserede i at blive opsøgt af os, og det synes jeg jo også forpligter fra vores side af – og møde folk som de gæster, vi nu engang er på gaden." Og videre: "Og så tror vi på, at hvis vi bliver ved med at komme tilbage og bliver ved med at søge relationen og kontakten, at så på et eller andet tidspunkt, så kommer vi igennem – får

hul ind til vedkommende.”

Derimod er det mere uklart, hvordan kontakten bliver vedligeholdt, og i særdeleshed hvordan og hvornår relationen bliver afsluttet. En medarbejder udtaler: ”Den er svær – jeg har været her i mange år, og dem, jeg startede op med i sin tid, kommer stadig forbi i dag; de er 30 år nu. Men en afslutning, ja – et eller andet sted er der jo en afslutning, når de er 18. Der laver man jo mindre med dem, men man afviser dem jo aldrig. På den måde kan man jo sige, at der er ingen afslutning, men officielt er der jo, når de bliver 18.”

Skismaet opstår, når det bliver uklart, hvornår og hvordan relationen afsluttes. Målsætningerne for det opsøgende arbejde synes ikke at fremstå særligt tydelige for medarbejderne. En medarbejder udtaler således:

”Jeg er den røde tråd, følger med rundt til de forskellige instanser, hvad end det måtte være.” Og en anden: ”Vi skal klæde de her unge mennesker på til at indgå i samfundets normer og føle sig en del af det. Det er et af de overordnede mål at hjælpe dem godt på vej.”

Dette giver på den ene side gadeplansmedarbejderen stor frihed til at udføre det arbejde, som de vurderer, der er brug for. På den anden side betyder det, at det er uklart, hvornår opgaven er løst.

Ud over relationskompetence fremhæver Røkenes og Hanssen, at det kræver handlekompetence at bidrage til at løse sociale problemer. Handlekompetence kan være viden og færdigheder, som sætter gadeplansmedarbejderen i stand til at være brobygger til andre fagprofessionelle (Røkenes og Hanssen, 2013). Gadeplansmedarbejderen har en central opgave i at få andre fagprofessionelle til at forstå borgeren og det, borgeren forstår, og dele sin egen forståelse i en gensidig proces.

At være brobygger kræver også, at gadeplansmedarbejderen har kendskab til og overblik over et kompliceret og for mange uoverskueligt hjælpesystem. En gadeplansmedarbejder udtaler eksempelvis: ”I dag der ved man slet ikke, hvor man skal gå hen. Og jeg ved det ikke engang. Altså, når jeg går ud i X, så ved jeg, at jeg skal gå til X kommune. Men i København der skal jeg alle mulige steder, alle mulige hemmelige steder. De er forskellige, og jeg ved ikke engang, hvad de hedder. Jeg arbejder der, og jeg tænker bare: ”Nå, hvad hedder de nu?” At have kendskab til hjælpemuligheder og veje ind i det offentlige hjælpesystem kan være en stor udfordring for mange borgere – og endda også for den enkelte gadeplansmedarbejder – hvilket ovenstående citat tydeligt viser.

Hjælp og magt

I det sociale arbejde er begreberne hjælp og magt centrale.

Også i det opsøgende sociale arbejde er disse to begreber uløseligt forbundet, men specielt begrebet magt er et mere eller mindre usynligt fænomen.

Ifølge sociologen Greta Marie Skau har det sociale arbejde en dobbeltfunktion: For det første skal den opfyldte samfundets hjælpeindsats over for mennesker, der er i en fysisk, psykisk eller social nødsituation. For det andet fungerer det

socialt arbejde som offentlig kontrol over for befolkningen (Skau, 2001). Skau mener, at denne dobbeltfunktion afspejler sig i alle professionelle relationer mellem borgere og socialarbejdere, uafhængigt af de enkelte aktørers bevidsthed om disse forhold.

Det opsøgende arbejde udøves som tidligere nævnt i form af en positiv relation til den enkelte borger. Der er i overvejende grad tale om et subjektsubjektforhold, hvor der tilstræbes et ligeværdigt forhold og betydningen af menneskelighed i mødet mellem gadeplansmedarbejder og borger. Lars Uggerhøj, der er professor ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde på Aalborg Universitet, skriver, at dette møde mellem socialarbejder og klienter er omgærdet af en række idealer blandt socialarbejdere (Uggerhøj, 2002). Det handler om, at: a) behandle klienterne respektfuldt, ligeværdigt og menneskeligt, b) agere som klienternes advokat og talerør i systemerne, c) involvere klienterne i arbejdet med deres eget liv og problemer og d) agere mere socialt og vejledningsorienteret end administrativt. Det er således disse idealer, socialarbejderne finder positive, og som de bærer med sig både fra de sociale uddannelser og fra faget selv. Derimod bliver magtbegrebet ofte tillagt en negativ værdi, og mange socialarbejdere vil formentlig helst undgå at definere sig som personer, der udøver magt. En gadearbejder siger: ”Vi prøver at udligne den magtbalance, som er mellem socialarbejdere og brugere så meget, det er muligt.”

Det relationelle styringsparadigme kritiseres ofte for dets manglende evne til at håndtere magt og interesseforhold (Lerborg, 2011, s. 88-91). Ifølge Foucault er magtspektet imidlertid til stede i enhver relation mellem klient og hjælper.

Og det karakteristiske for magten er, at den er usynlig, disciplinerende og situationsbunden. Foucault introducerer begrebet 'pastoral-magt', som betegner en særlig form for magt, der især optræder inden for social- og sundhedsvæsenet, og dermed også inden for det opsøgende sociale arbejde (Foucault, 1997). Pastoralmagten viser sig her ved at anvise og støtte borgerne i mere hensigtsmæssige måder at leve på snarere end gennem tvang. Her optræder den som disciplineringssteknik, der fokuserer på borgernes problemer og på tilbud om hjælp til løsning af disse. Gadeplansmedarbejderes magt viser sig ikke som tvang, men ved at de udøver omsorg og hjælp og på den måde adfærdspåvirker og modificerer borgernes handlinger og levevis. I det følgende tales om at møde borgerne på deres præmisser: "Det tænker jeg, at det er mere på brugerens præmisser, end det er det, hvis det er et eller andet socialt tilbud, der har nogle lokaler." I vores undersøgelse har vi identificeret et skisma i, at hjælp og omsorg tilslører magtaspektet og ikke er særligt synligt i medarbejdernes bevidsthed.

Afrunding

Denne artikel indikerer, at der er indlejret forskellige skismaer i opsøgende arbejde.

Det synes at fremgå, at den ene side af skismaerne er mere synlige eller fremtrædende end den anden hos gadeplansmedarbejderne.

I forhold til styringsstrategier er det uklart, hvordan den politiske, administrativt vedtagne lovgivning bliver opfyldt i det opsøgende arbejde.

Ud af NPM-styringsstrategien udspringer en samfundsmæssig forventning om, at det sociale arbejde udføres på baggrund af evidens og ensartet opgaveløsning. Denne forventning synes delvist at være usynlig i det opsøgende arbejde. Her hersker der i overvejende grad vidensformer, der udspringer af praksisfællesskaber og refleksion i praksis.

Gadeplansarbejdere er alle opmærksomme på at opbygge relationer til borgerne, hvorimod der ikke er særlig stor opmærksomhed på, hvordan og hvornår relationen bliver afsluttet. I vores undersøgelse

er den faglige revision initieret af ledelsen f.eks. ikke italesat. Ingen af de interviewede omtaler ledelsen som en del af kvalitetskontrollen.

Den opsøgende indsats kan anskues som systemets forlængede arm i 'forklædning', men i forholdet mellem hjælp og magt synes det nærmest udelukkende at være ønsket om at hjælpe, der italesættes. Håndtering af forholdet mellem magt og kontrol fremstår uklart i gadeplansarbejdernes bevidsthed, hvilket tilsyneladende har indflydelse på forholdet mellem system og bruger. ●

Noter

¹ Ole Martin Holte har studeret teologi og gestaltterapi ved Norsk Gestaltinstitutt AS. Han op-bygget og ledet Gatetjenesten i Fransiskushjelpen i Oslo over flere år.

² Aristoteles skelner mellem viden, kyndighed, klogskab, indsigt og visdom. Hvor kyndighed knyt-ter sig til techne og til et rationelt produktionsberedskab, knytter klogskab sig til fronesis og handlingsdispositioner (Gustavsson, s. 162-163).

Litteraturliste

- Dean, M. (2006). Governmentality: magt og styring i det moderne samfund. Frederiksberg: Sociologi.
- Flyvbjerg, N. (2001). Rationalitet og magt. Kbh.: Akademisk forlag.
- Foucault, M. (1978). Seksualitetens historie. 1: viljen til viden. Kbh.: Rhodos.
- Gustavsson, B. (2001). Vidensfilosofi. Århus: Klim.
- Hjort, H. (1988). Det oppsøkende arbeidets psykologi. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holte, O. M. (2009). På gata: om oppsøkende frivillig arbeid. Oslo: Pax.
- Jarvis, P. (1999). Praktiker-forskeren: udvikling af teori fra praksis. Kbh.: Alinea.
- Krogstrup, H. K. (2001). Det handicappede samfund: om brugerinddragelse og medborgerskab. Århus: Systeme.
- Lerborg, L. (2011). Styringsparadigmer i den offentlige sektor (2. udg.). Kbh.: Jurist- og Økonom-forbundet.
- Lipsky, M. (2010). Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services. New York: Russell Sage Foundation.
- Marthinsen, E. (2004). Evidensbasert – praksis og ideologi. Nordisk Sosialt Arbeid, 24(04), 290–302
- Mik-Meyer, N. (2018). Fagprofessionelles møde med udsatte klienter: dilemmaer i den organisatoriske praksis. Kbh.: Hans Reitzel.
- Mintzberg, H. (1983). Structure in fives: designing effective organizations. London: Prentice-Hall.
- Richmond, M. E. (1917). Social diagnosis. New York: The Free Press/Russell Sage Foundation.
- Røkenes, O. H., & Hanssen, P.H. (2013). Bære eller bryte: kommunikation og relation i arbejdet med mennesker. Kbh.: Akademisk Forlag.
- Schön, D. A. (2001). Den reflekterende praktiker: hvordan professionelle tænker, når de arbejder. Århus: Klim.
- Skau, G. M. (2001). Mellem magt og hjælp: vejledning i god klientbehandling. Kbh.: Gyldendal Uddannelse.
- Staugård, H. J. (2009). Professioner under forandring. Aalborg: UCN videnscenter for professionsudvikling.
- Uggerhøj, L. (2002). Menneskeligheden i mødet mellem socialarbejder og klient - ideal eller realitet. I M. Järvinen, N. Mortensen, & J. Elm Larsen (Red.), Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus: Aarhus Universitetsforlag.